

"לבניינה של תורה" – חלק שח

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

"זַעַת לְכָל חַפְזִי"

שיחת פתיחה לזמן חורף

אמנם, ידוע לנו שברוך ה' אנו עומדים בתחילתו של 'זמן חורף'. 'זמן חורף' מונה שישה חודשים, שכל אחד מהם כולל בערך שלושים יום, המונה עשרים וארבע שעות. השאלה העומדת לפנינו היא כמה שעות וכמה דקות נזכה למלא, ובאיזה תוכן ברצוננו למלאן? כולנו באנו לישיבה – כל אחד והמניע שלנו – במטרה למלא את המשבצות הללו בתוכן הרצוי בישיבה. הלוא אם היינו מעוניינים למלא את המשבצות הללו בתוכן אחר היינו פונים למקום אחר.

אם כן, עתה, עם תחילת הזמן, על כל אחד לשאול את עצמו את שאלה גדולה זו: כמה משבצות הוא יצליח, בעזרת ה', למלא ב'זמן' הזה בדברים שאכן מבטאים את הדברים החשובים והנצחיים שלשם באנו לישיבה:

בתורה, בתפילה, במעשים טובים ובעשייה למען הכלל?

"הזמן מורכב מעיתות"

פרופסור אהרן קציר-קצ'לסקי ז"ל, אחיו של נשיא המדינה אפרים קציר, היה מבחירי המדענים שקמו לעם ישראל ובעולם כולו בתקופה הזו. הוא נרצח בפיגוע המפורסם בשדה-התעופה לוד (עוד בטרם נקרא 'שדה התעופה בן-גוריון'), בסיוון תשל"ב. פרופסור קציר כתב ספר חשוב מאוד, הנקרא 'בכור המהפכה המדעית'. בספר זה ישנו פרק גדול מאוד, ששמו 'הרהורים על הזמן', בו הוא חוקר את מושג הזמן. לאחר שהגיע להגדרה המדעית כהבנתו, הוא הוסיף וכתב²: "תארו נא לעצמכם את

"כי הם חיינו ואורך ימינו"

ברוך ה', זוכים אנו להתחיל זמן חורף מעובר. לפנינו שישה חודשים של לימוד ועלייה רוחנית. בשנה זו קיבלנו מתנה גדולה מרבש"ע בלוח השנה – קיבלנו עוד חודש של חיים, קיבלנו עוד חודש של זמן, קיבלנו את חודש אדר ב'. הזמן הוא הדבר היקר ביותר בחיינו. נדבר היום, בעזרת ה', על מושג "הזמן".

חיי האדם מורכבים מזמן. אולם, בעולם המתפתח, בעולם המערבי, לא רבים מיחסים משמעות לרגע אחד. האמת היא שכל רגע הוא חיים. משמעות החיים היא סך של משבצות קטנות, מהן מורכבות השנים אותן רבש"ע קצב לכל אחד לחיות בעולם

הזה. משבצות זמן אלו הן משבצות ריקות, ותפקידו של האדם הוא למלאותן בתוכן. אם האדם לא ימלא את אותה המשבצת ברגע נתון זה הרי היא תישאר ריקה לנצח. לעולם לא יוכל למלאה¹.

החיים מורכבים מסך של משבצות, ואיש אינו יודע את מספרן של המשבצות אותן עליו למלא.

¹ עיין מדרש שמואל (על פרקי אבות) פרק ה, משנה כג: "ראה השלם הזה להזהיר לאדם על עניין איבוד הזמן, כי אין אבידה כאבידת הזמן שאין לה תמורה כלל". עיין עוד שמירת הלשון, חלק שני, פרק ו: "כמו העשירים הגדולים, שיש להם השטרות הגדולים על כמה אלפים, שומרים בתכלית השמירה כל שטר ושטר שלא יאבד ממנו, כי כל אחד מהן הוא החלק מעושרו, כן ממש צריך באיש הנלבב לשמור את ימיו ושעותיו, כי כל יום חלקו בחיים. והנה ידוע מאמר החכם: אין אבידה כאבידת הזמן, כי כשיאבד לאדם דינר מכיסו, יכול לקוות שימצאנו או שיוזמן לו ה' יתברך דינר אחר תחתיו. אבל אם תעלה לו איזה שעה בתוהו לא ימצאנה עד עולמי עד".

כל דברי רש"י ותוספות. הבסיס של לימוד העיון, שהוא מרכז ההווה ומרכז הזמן בישיבה, הוא הידיעה המקיפה. כפי שאומרת הגמרא במסכת שבת⁴: "דליגמר איניש והדר ליסבר", או כפי שהדבר נקרא בלשון הישיבות: 'בקיאות'.

כבר ברגע זה עלינו להחליט. הרי כבר כשנעמוד להתפלל תפילת מנחה יצר הרע יחבר אותנו לדברים אחרים, אפילו לתפילות על ירושלים, העיקר שהקבלות הטובות תישכחנה. על כן, עלינו להחליט כבר ברגע זה: בעזרת ה' אמצא את הדקות ללמוד את מסכת גיטין כולה בזמן חורף תשע"ט! משוכנע אני שבעזרת ה' בערב ראש חודש ניסן יהיו הרבה מהיושבים כאן שהחליטו ברגע זה ואכן יסיימו את המסכת.

"מרחשן שפוטיה"

החיים הם משבצות-משבצות. יש למלא את משבצות הזמן, למלא את ה'אטומים' של הזמן. זה עתה יצאנו מהימים הנוראים הגדולים, וכעת אנו מגיעים אל הלילות הארוכים, כפי שהיה אומר הרב הדרי זצ"ל.

כל אחד מאיתנו חווה בימים הגדולים שהיו – ראש השנה, יום כיפור, שמחת תורה – התעלות וקרבת ה', במידה שהוא יכול להגיע אליה. אין לי ספק בדבר. כעת הגענו לחודש חשוון, הנקרא גם "מרחשוון" – על שום מה? כתוב בספרים⁵ שהשפתיים עודן מרחשות⁶ את תפילות הימים הנוראים. בסתרי לבנו עודנו שומעים את "חמול", ו"אוהילה" עדיין מתנגן בראשנו. השפתיים עדיין מרחשות, רגש ההתעלות שלנו עוד לא נמחה לגמרי ועודנו מצוי בתודעתנו. עלינו להוריד את ההרגשות הגדולות הללו לחיי המעשה, עלינו לתרגם אותן ל'אטומים הקטנים' של 'זמן חורף'⁷.

תדהמתי כשעיינתי ב'מורה נבוכים' ומצאתי, שהרמב"ם ידע כבר על אטומיות הזמן, כלומר הזמן המורכב מחלקיקים קטנים. מצטט פרופסור קציר את לשון הרמב"ם³: "הזמן מחובר מעיתות אלה, הם האטומים של הזמן שהם זמנים רבים, לא יקבלו החלוקה לקוצר מידותם". ממשיך פרופסור קציר: "לפי הרמב"ם מחייבת האטומיסטיקה של החומר את האטומיסטיקה של הזמן", בזאת הקדים הרמב"ם את איינשטיין וחוקרים אחרים. פרופסור קציר ממשיך ומגדיר פרטים נוספים ביחס למושג הזמן, דברים הצריכים לימוד, והם מעבר למה שאנו רוצים ויודעים לעסוק בו כעת.

אולם, להבנתי הפשוטה ניתן להפיק מכך לקח מוסרי. ב'זמן חורף' ישנם כמאה ושמונים ימים. מאה ושמונים ימים של זמן, אומר פרופסור קציר על פי הרמב"ם ופרופסור איינשטיין, כלולים מהרבה אטומים של זמן. היינו כל רגע הוא עצום, לכל חלקיק שנייה ישנה משמעות. הזמן הוא צירוף של חלקיקים, של אטומים של זמן, היוצרים את הרצף האינסופי. ממילא לכל אחד מהם ישנו ערך. זהו החידוש של פרופסור קציר, ה' ייקום דמו.

"שְׁתַּגְּלִינוּ בְּתוֹרַתְךָ"

כיצד נתרגם את הבנתנו זו במושג ה'זמן' לשפת המעשה? להבנה זו ישנה משמעות גם כלפינו. כבר התחלנו ב'זמן חורף' זה בלימוד מסכת גיטין. מסכת גיטין מונה כתשעים דף. אלו הם תשעים דף של חיים, תשעים דף של זמן. ראוי שכל אחד יחשוב לעצמו כבר עכשיו בתחילת הזמן על הדרך בה יצליח לסיים את המסכת. אין שום סיבה בעולם שלא נעמוד בעוד שישה חודשים לאחר שסיימנו לעבור על מסכת גיטין פעם אחת! אין פה מישהו שאיננו מסוגל לכך! הרי מדובר במאה ושמונים יום, ולעומתם רק בתשעים דפים! ניתן להצליח בכך על ידי תכנון. אם נפעל מתוך תכנון, ונתחיל כבר מהיום ללמוד עמוד ליום. כך כל אחד מאיתנו ייראה לכל הפחות את צורת הדף של כל דפי המסכת, גם אם לא יספיק ללמוד עם

⁴ דף סג, עמוד א

⁵ עיין ליקוטי הרי"ם מגור, חודש מרחשוון: "ומהרה"ק רבי בונים מפרשיסחא זי"ע שמעתי שנקרא מרחשוון מלשון 'מרחשין בשפתיו', אשר נשאר עוד מתשרי ששפתיו מרחשין מאליהם". עיין שיחות הרב פינקוס, אלול-ימים נוראים, עמוד יח.

⁶ על פי לשון הגמרא מגילה, דף כז, עמוד ב: "שכל ארבע אמות תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפוטיה".

⁷ עיין שפע חיים (מויז'ניץ), רעוא דרעוין, חלק א, עמוד ל: "י"ל ע"פ דברי הרה"ק מרוזין זי"ע ששם החודש מרחשוון מורה על

³ חלק א, פרק עג

זצ”ל, אמר על עצמו¹⁰: ”הלוואי שאתפלל נעילה כמו שהרב קוק מתפלל מנחה ביום רגיל”, אולם אנו צריכים שמנחה של יום רגיל תהיה גם היא במקצת כמנחה של יום כיפור או נעילה, גם בה תהיה קצת התעלות והתקרבות לקב”ה. הדבר לא יבוא מעצמו, נחוצה לכך עבודה, צריך לבנות את הדבר הזה. כפי שחז”ל אומרים¹¹: ”וְלַעֲבָדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם” – זו תפילה”. לפנינו ’זמן חורף’, מאה שמונים יום, שבהם חמש מאות ארבעים תפילות – להוציא ראשי חודשים ושבתות בהם מתפללים מוסף.

גם את ”עמוד גמילות החסדים” ניתן לקיים בישיבה, ואף בצבא – בין אדם לחברו, להרבות בגמילות חסד זה לזה, בגופנו ובנפשנו. החסד יכול להיות מופנה לצעירים מאיתנו, לאורחים הבאים לישיבה, למערכת הישיבה, במטבח, בשמירה, במטלות החברתיות שהאחרים בישיבה מטילים עלינו, בקבלת תלמידים חדשים לישיבה, בהארת פנים לנכנס הנה. כל אלה הם חלק מגמילות החסדים אותה נבנה לאורך ימים בקרבנו, במהלך חצי שנה זו המשמעותית כל-כך.

כדי להקל עלינו להבין את תפקידנו כיהודים בכלל, ובפרט כעובדי ה’ בדורנו, דור הגאולה, ברצוני להמחיש את הדברים. בשנה זו זכינו להרגיש משק גלגלי ההיסטוריה. מי שנסע עם גלגליה של הרכבת המהירה לירושלים התחבר למשק גלגלי ההיסטוריה הישראלית, שמחזירה את ישראל מפולין ומכל הגלויות. זכיתי לחוות זאת במהלך בין הזמנים. צריך להתבונן במציאות הזו של הרכבת המהירה לירושלים, זוהי תורה שיש ללמוד אותה. לנגד עינינו עם ישראל חוזר לארצו על מנת לבנות את חייו הלאומיים התורניים והרוחניים, בדרך לשלמות ההופעה של עם ישראל. לא להסתכל על כך רק בעיניים חיצוניות. הדבר מצריך לימוד תורה, מצריך לימוד אמוני. לשם כך יש ללמוד אמונה: מסילת ישרים, כוזרי, ספרי רמח”ל וכתבי מהר”ל, משנת

מהזמנים הגדולים של הימים הנוראים צריך למשוך חוט ל’אטומים של הזמן’, ולדעת שמוטלת על כתפינו אחריות גדולה, אחריות כלל-ישיבתית, אחריות כלל-ישראלית. מתוך ידיעת ולימוד חשיבותו של לימוד התורה בישיבה, לימוד המניע את הווית הזמן במציאות של עם ישראל בארץ ישראל ובמדינתו, וגם בעולם הכללי. הכל נמשך מאותו עמוד במסכת גיטין. זו נשמתה של המציאות! יש להבין שכובד האחריות מוטל על כתפינו.

חצי שנה היא חטיבת זמן מאוד משמעותית. הפסוק אומר⁸: ”יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה וְאִם בְּגְבוּרַת שְׁמוֹנִים שָׁנָה”. על פי דברים ששמעתי פעם ממו”ר, הרב כץ שליט”א, הייתי אומר כי ’ימי שנותינו’ הם מאה ארבעים ’זמנים’, אלו הם החיים. בעזרת ה’ נזכה שלכולנו יהיו מאה ושישים, מאה ושמנים ויותר, אבל ’ימי שנותינו’ של האדם הם מאה ארבעים ’זמני חורף’. ’זמן חורף’ זה המון זמן, לא ייתכן לבזבז אותו, לא ייתכן לאבד אותו. בפרט כאשר מדובר באדם שבא למקסימום חמש שנות ישיבה, כל שכן אלה שבאו לשנה אחת בלבד. במצבים אלו ישנם רק שניים או עשרה ’זמנים’ כאלה, וחלקם בזמן השירות הצבאי. אם כן, ’זמן’ שכזה הוא כל-כך יקר!

”עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד”

”על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים”⁹ – זוהי תמצית חיינו בישיבה, ובכלל. ’זמן חורף’ צריך לעמוד על לימוד תורה עוצמתי ועל בניית התפילה שלנו. עלינו להפוך את התפילה לעבודה גדולה, להתעלות בכל תפילה ולא רק בתפילת נעילה. נכון שאחד מגדולי ישראל, רבי איסר זלמן מלצר

לשון רחושי מרחשן שפותיה’ לפי שהשפתים עדיין מרחשין מתפילות הימים הנוראים. ויש לפרש, שאם נמשיך לשמור מוצא שפתינו שקבלנו על עצמנו בימים הקדושים להיות שפתותינו רחושי מרחשין בתורה יומם ולילה אז יישאר טעם קדושת הימים בפנינו ונתעלה יותר ויותר במעלות העבודה”.

⁸ תהלים, פרק צ, פסוק י
⁹ אבות, פרק א, משנה ב

¹⁰ מלאכים כבני אדם, עמוד 256
¹¹ רש”י דברים, פרק יא, פסוק יג

גם הרב זצ"ל עסק בשאלת הזמן¹⁶. הרב קוק עסק בשאלה של סתירה בזמן – הסתירה בין מניין שנות העולם לפי המדע לבין העולה מהנאמר בתורה, שהעולם קיים ה' אלפים תשע"ט שנים. הרב זצ"ל מציע תירוצים לכך, אך מסיים כי באמת אין הדבר משנה לנו. אפילו אם היה מתברר לנו משהו כזה או אחר הרי תיאוריות אלו משתנות חדשים לבקרים – ביום אחד מניחים שהיה מפץ, אתמול הניחו כך, מחר ישערו כך. לא זוהי הנקודה העיקרית מבחינתנו, כי בלאו הכי "הכל יודעים שמעשה בראשית הוא מכלל סתרי תורה, ואם הם היו כל הדברים רק פשוטם איזה סתר יש כאן?" הוא מביא את המדרש שהביא הרמב"ן¹⁷: "להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם הכתוב 'בראשית ברא אלוקים' וזהו. לפיכך אומר הרב: 'והעיקר היא הידיעה העולה מכל העניין לדעת ה' וחיי המוסר האמיתי'. זוהי בדיוק גישתו של הרמב"ן שהרב יישמה לגבי שאלת זמן העולם.

אנו עוסקים היום במושג הזמן, ואני הקטן אומר שהמניע את אורחות חיינו הוא התפיסה המוסרית והרוחנית של חיינו, אותה עלינו לבנות בישיבה. זהו עניינה של התורה, שניתנה לנו בזמן, ניתנה לנו להדריך את חיינו בדרך של ידיעת ה', בדרך של חיי מוסר אמיתי. לשם כך יש צורך בשנים הללו בישיבה, בשנות הבניין, כדי שנבנה בקרבנו את הבניין המוסרי-האמוני, יחד עם בניין הלימוד התורני.

לקראת סיום אוסיף, שעל הקומה הפרטית הזו של ערכי המוסר ודעת ה' הפרטיים עלינו לבנות את הבניין הכללי הרוחני של האומה. יש ללמוד ולהבין את חובת כל אחד בהבנת ובבניית הקומה הכללית הרוחנית של עם ישראל. בעומדנו בראשית זמן חורף כל כך משמעותי, נסיים בתפילה שבעזרת ה' נזכה כולנו לסייעתא דשמיא בלימוד התורה, בעבודת ה' ובתפילה, ובעזרת ה' נצליח ליישם את כל הדברים הגדולים הללו ולחיות חיים יותר שלמים באור ה'.

הרב זצ"ל ואחרוני זמנינו. בכל אלה ישנם שיעורים בישיבה. עלינו לבנות בקרבנו בניין אמוני, בניין מוסרי ורוחני, זהו יסוד החיים. המניע את חיינו הוא הבניין המוסרי והאמוני שעיצבנו בקרבנו¹². כך נפתחת התורה מבראשית, כפי שקראנו בשבת האחרונה.

"הידיעה העולה מכל העניין"

מתוך כך, ברצוני לסיים ברעיון מפרשת השבוע, המבליט דבר זה. התורה נפתחת בפסוק: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". שואל רש"י מדוע פתחה התורה ב"בראשית", הרי התורה היא ספר חוקים ואם כן היה עליה לפתוח ב"הַחֲדִישׁ הַיָּהּ לְכֶם"¹³ שהיא המצווה הציבורית הראשונה שניתנה לעם ישראל? מפורסמים דברי רש"י שהסביר שזאת משום שיום יבוא ויגידו הפלסטינאים: 'אתם גנבתם וגזלתם!', לכן "פַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ"¹⁴ – לא כדי שאנו נשפיע עליהם, אלא עלינו בעצמנו לדעת שהקב"ה ברא את העולם, לקח מהם ונתן לנו. שואל הרמב"ן: שאלתו של רש"י אינה מובנת! וכי איננו צריכים לדעת שה' ברא את העולם בששה ימים ומה ברא וכיצד? עונה הרמב"ן: הרי בלאו הכי את מעשה בראשית בלתי אפשרי ללמוד ולהבין, הלוא מעשה בראשית הוא סוד שהתורה תיארה אותו רק ברמז. התורה כתבה את מעשה בראשית אך ורק בשביל הלקח המוסרי העולה מהדברים. לצורך עצם הידיעה שה' ברא את העולם היה ניתן להסתפק בפסוק¹⁵: "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". אלא שכוונת התורה ללמדנו שרשב"ע פונה אלינו בעולם, וכאשר אדם הראשון עשה בגן עדן שלא כרצון ה' הוא גורש משם, ועד היום העולם מחפש אחר גן עדן. עיקר העניין, אומר הרמב"ן, הוא הלימוד המוסרי שהתורה באה ללמדנו.

¹² עיין פירוש המשניות לרמב"ם, סוף מסכת ברכות: "שדרכי תמיד בכל מקום שיש איזה רמז בעניני אמונה אבאר משהו, כי חשוב אצלי להסביר יסוד מהיסודות יותר מכל דבר אחר שאני מלמד".

¹³ שמות, פרק יב, פסוק ב

¹⁴ תהלים, פרק קיא, פסוק ו

¹⁵ שמות, פרק כ, פסוק יא

¹⁶ אגרות ראיה, חלק א, אגרת צא
¹⁷ מובא גם בהקדמת מורה הנבוכים

